

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Хіміко-біологічний факультет

Кафедра органічної і біологічної хімії

Назва курсу Нормативний/вибірковий	ОПП-01 Охорона праці в галузі Нормативний
Ступінь освіти	Магістр
Освітня програма	Професійна освіта. Цифрові технології
Рік викладання/ Семестр/ Курс (рік навчання)	2019/ I семестр /I курс (1,9 років)
Викладач	Старший викладач Гапоненко Т. М.
Профайл викладача	http://hb.mdpu.org.ua/kafedra-organichnoyi-i-biologichnoyi-himiyi/sklad-kafedry-organichnoyi-i-biologichnoyi-himiyi/gaponenko-tetyana-mykolayivna/
Контактний тел.	(0619) – 44-80-34
E-mail:	gaponenkotn@ukr.net
Сторінка курсу в ЦОДТ МДПУ	http://www.dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=644
Консультації	Очні консультації: щопонеділка з 13⁰⁰ – 14⁰⁰, аудиторія 46. Онлайн-консультації: щоп'ятниці з 13⁰⁰ – 14⁰⁰: - обговорення питань трудового законодавства - складання інструкцій з охорони праці для навчальних кабінетів ЗСО Індивідуальні консультації: - розрахунки робочих місць навчальних і робочих приміщень, приміщень позашкільних і дошкільних закладів

1. Анотація

Необхідність підвищення рівня безпечних умов праці, навчання і виховання в сучасному освітньому процесі зумовлена особливою турботою про збереження життя й здоров'я підростаючого покоління. Здобувачі вищої освіти, основною професійною діяльністю яких є діяльність у закладах освіти повинні досконало орієнтуватися в загальних і окремих питаннях організації безпечної роботи з учнями (студентами) і вихованцями під час освітнього процесу. Дисципліна «Охорона праці в галузі» відноситься до обов'язкових освітніх компонентів. Вивчення курсу «Охорона праці в галузі» дає студентам основні поняття про охорону праці та її складові частини: основи трудового законодавства, правила безпеки, гігієну праці і навчання, пожежну безпеку, а також допомагає оволодіти навичками безпечної роботи при виконанні типових практичних і лабораторних робіт.

Паралельно з вивченням студентами теоретичного курсу передбачається проходження лабораторного практикуму, під час якого студенти ознайомлюються з вимірюванням параметрів робочих місць та мікроклімату приміщень закладів освіти, їх відповідності санітарним нормам, з використанням первинних засобів гасіння пожеж, наданням невідкладної допомоги потерпілим внаслідок порушень вимог безпеки навчання і праці.

2. Мета та завдання курсу

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі» є система заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини у процесі праці.

Метою дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти знань, умінь і компетенцій для здійснення ефективної професійної діяльності шляхом забезпечення оптимального управління охороною праці, формування відповідальності за особисту і колективну безпеку, усвідомлення необхідного виконання заходів безпеки, оволодіння навичками безпечної роботи і навчання.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Охорона праці в галузі» є:

- набуття студентами стійких сучасних знань з теорії охорони праці;
- знати законодавчі та нормативно-правові документи з безпеки праці та охорони здоров'я на робочому місці для успішного виконання виробничих та управлінських функцій;
- формування умінь самостійно аналізувати умови праці та стан охорони праці у закладах освіти;
- навчитись розробляти й упроваджувати заходи для збереження здоров'я та працездатності працівників у конкретних виробничих умовах;
- формування інтегрованої здатності використовувати набуті компетентності для оздоровлення умов праці на робочому місці з метою збереження здоров'я і працездатності працівників під час професійної діяльності;
- розвивати науковий світогляд студентів;
- вміння організувати діяльність трудового колективу з обов'язковим врахуванням вимог охорони праці та здоров'я працівників, забезпечивши раціональний розподіл обов'язків і повноважень з вирішення питань безпеки праці та постійний контроль за їхнім виконанням;
- вміння організувати вивчення професійних (виробничих) ризиків та забезпечити підготовку адекватних заходів щодо їхнього зниження шляхом впровадження досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду;
- вміння здійснювати збір, обробку, аналіз і систематизацію наукових результатів при дослідженні складних об'єктів.

3. Компетентності та результати навчання, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти:

Загальні:

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Фахові:

ФК 13. Здатність застосовувати знання з охорони праці, пожежної безпеки та виробничої санітарії під час роботи з устаткуванням та обладнанням.

4. Програмні результати навчання:

ПРН 6. Обґрунтувати вибір і впроваджувати безпечні технології й обладнання для організації безпечного навчання у навчальних закладах, запобігати виникненню нещасних випадків.

5. Обсяг курсу

Вид заняття	Лекції	Практичні	Самостійна робота	Всього
Кількість годин	16	14	60	90

6. Політика курсу

Політика академічної поведінки та етики:

- ☐ Відвідування лекційних занять і опрацювання їх матеріалів.
- ☐ Виконання завдань практичних занять і опрацювання питань самостійної роботи.
- ☐ Виконання контрольно-модульних завдань.

7. Схема курсу

Тиж. / дата / год.	Тема	Форма діяльності (заняття) / Формат	Матеріали	Літ-ра ресурси в інтерне ті	Завдання, год.
Тиж. 1 10 акад. год.	Модуль І. Тема 1. Вступ. Загальні питання охорони праці в Україні.	Лекція Самостійна робота	Презентація, відеоматеріали	[1] с. 5-9, [2] с. 4-9	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 2 10 акад. год.	Тема 2. Правові й організаційні питання охорони праці.	Лекція Самостійна робота	Презентація, відеоматеріали	[1] с. 10-15, [2] с. 4-9	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми

Тиж. 3 2 акад. год.	Тема 2. Правові й організаційні питання охорони праці.	Практичне заняття	Презентація	Internet – ресурси [1]	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 4 10 акад. год.	Тема 3. Система управління охороною праці (СУОП).	Лекція Самостійна робота	Презентація, відеоматеріали	[1] с. 18-22, [2] с. 10-15	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 5 2 акад. год.	Тема 3. Система управління охороною праці (СУОП).	Практичне заняття	1. Закон «Про охорону праці». 2. Законодавство про працю.	[8] с. 23-25	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 6 10 акад. год.	Тема 4. Організація роботи з охорони праці в закладах освіти.	Лекція Самостійна робота	Презентація, відеоматеріали	[1] с. 23-41, [2] с. 18-32	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття

					http://www.dfn.mdpu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 7 2 акад. год.	Тема 4. Організація роботи з охорони праці в закладах освіти.	Практичне заняття ПМК-1	«Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань ОП та БЖД в закладах, установах, організаціях, підприємствах, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України»	Internet – ресурси [2,3]	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 8 10 акад. год.	Модуль II. Тема 5. Пропаганда безпечних методів роботи і навчання.	Лекція Самостійна робота	Презентація, відеоматеріали	[1] с. 42-45, [2] с. 34-40	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 9 2 акад. год.	Тема 5. Пропаганда безпечних методів роботи і навчання.	Практичне заняття	Презентація	[8,9] с. 30-37	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpu.org.ua Виконати завдання для

					самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 10 10 акад. год.	Тема 6. Основи санітарії і гігієни в закладах освіти.	Лекція Самостійна робота	Презентація, відеоматеріали	[1] с. 273-281, [2] с. 160-174, [4,5]	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 11 2 акад. год.	Тема 6. Основи санітарії і гігієни в закладах освіти.	Практичне заняття	Презентація	[8,9] с. 203-215	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 12 8 акад. год.	Тема 7. Робота школи щодо профілактики дитячого травматизму.	Лекція Самостійна робота	Відеофільм	[1] с. 102-108, [2,4]	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 13 2 акад.	Тема 7. Робота школи щодо профілактики дитячого травматизму.	Практичне заняття	Презентація планів	Internet – ресурси	Опрацювання лекційного

год.				[4,5]	матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpiu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 14 8 акад. год.	Тема 8. Організація пожежної охорони в Україні.	Лекція Самостійна робота	Презентація, відеоматеріали	[1] с. 350-380, [3,4]	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpiu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми
Тиж. 15 2 акад. год.	Тема 8. Організація пожежної охорони в Україні.	Практичне заняття ПМК-2	Відеофільм	[8,9] с. 150-187	Опрацювання лекційного матеріалу Підготовка до семінарського заняття http://www.dfn.mdpiu.org.ua Виконати завдання для самостійної роботи відповідно до номеру теми

7.2. СТРУКТУРА КУРСУ (ЛЕКЦІЙНИЙ БЛОК)

Тема лекції	Зміст лекції
Вступ. Загальні питання охорони праці в Україні.:	1. Сучасний стан охорони праці в Україні і за кордоном. 2. Основні терміни та визначення в галузі охорони праці.
Правові й організаційні питання охорони праці.	1. Конституційні засади охорони праці в Україні. Законодавство України про охорону праці.

	2. Основні принципи державної політики України в галузі охорони праці.
Система управління охороною праці (СУОП).	1. Міжнародна організація праці (МОП). 2. Держнагляд і громадський контроль. 2. Система стандартів безпеки праці.
Організація роботи з охорони праці в закладах освіти.	1. Структура, основні функції і завдання управління охороною праці в закладах освіти.. 2. Служба охорони праці. Статус і підпорядкованість. Основні завдання, функції служби охорони праці.
Пропаганда безпечних методів роботи і навчання.	1. Мета пропаганди безпечної роботи і навчання. 2. Види інструктажів. Порядок проведення.
Основи санітарії і гігієни в закладах освіти.	1. Параметри мікроклімату навчальних приміщень і кабінетів закладів дошкільної і позашкільної освіти. 2. Вимоги до освітлення навчальних приміщень.
Робота школи щодо профілактики дитячого травматизму.	1. Визначення понять «Травма» і «Травматизм». 2. Основні причини дитячого і виробничого травматизму.
Організація пожежної охорони в Україні.	1. Організаційний принцип пожежної охорони в Україні. Мета. Завдання. 2. Організація роботи з протипожежної безпеки в закладах освіти.

7.3. СТРУКТУРА КУРСУ (ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ)

Теми практичних занять	Зміст лабораторних занять
Правові й організаційні питання охорони праці.	1. Тестові завдання з лекції. 2. Складання трудового договору 3. Складання посадової інструкції для вчителя, вихователя (відповідно до фаху).
Система управління охороною праці (СУОП).	1. Тестові завдання з лекції. 2. Складання схеми Держнагляду і громадського контролю за станом охорони праці в закладах освіти.
Організація роботи з охорони праці в закладах освіти.	1. Методика організації безпечної роботи в закладах освіти. 2. Організація навчання учасників освітнього процесу безпечним методам праці.
Пропаганда безпечних методів роботи і навчання.	1. Складання програм інструктажів з охорони праці. 2. Ведення журналів реєстрації інструктажів. 3. Обов'язки комісії з розслідування нещасного випадку.
Основи санітарії і гігієни в закладах освіти.	Вимірювання параметрів мікроклімату (відносна вологість повітря, температура, швидкість руху повітря) навчальних кабінетів (лабораторна робота)
Робота школи щодо профілактики дитячого травматизму.	Складання плану заходів щодо профілактики дитячого травматизму. Методи профілактики.
Організація пожежної охорони в Україні.	1. Вивчення первинних засобів гасіння пожежі. 2. Складання плану евакуації в закладах освіти.

7.4 СТРУКТУРА КУРСУ (ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ)

№ з/п	Теми для самостійного опрацювання
1	Вступ. Загальні питання охорони праці в Україні. 1. Класифікація небезпечних та шкідливих виробничих чинників.
2	Правові й організаційні питання охорони праці. 1. Правова форма праці вчителів і вихователів.
3	Система управління охороною праці (СУОП). 1. Система стандартів безпеки праці. 2. Види відповідальності за порушення трудового законодавства.
4	Організація роботи з охорони праці в закладах освіти. 1. Обов'язки керівника закладу щодо організації роботи з охорони праці
5	Пропаганда безпечних методів роботи і навчання. 1. Порядок розслідування нещасних випадків в закладах освіти.
6	Основи санітарії і гігієни в закладах освіти. 1. Вентиляція. Засоби підтримки повітря в нормі. 2. Параметри робочих місць навчальних кабінетів, облаштування навчальних кабінетів.
7	Робота школи щодо профілактики дитячого травматизму. 1. Робота закладів освіти щодо попередження травматизму. 2. Надання першої невідкладної допомоги.
8	Організація пожежної охорони в Україні. 1. Організаційний принцип пожежної охорони в Україні. Мета. Завдання. 2. Організація роботи з протипожежної безпеки в закладах освіти.

8. Система оцінювання та вимоги

Методи контролю результатів навчання: поточний контроль здійснюється у формі усних відповідей на практичних заняттях, бліц-опитувань, презентацій, тестових завдань, виконання творчих завдань; розв'язування ситуаційних задач. Підсумковий контроль – у формі іспиту.

Система оцінювання результатів навчальних досягнень здобувачів вищої освіти на ОП Середня освіта. Математика. Фізика. базується на «Положенні про організацію освітнього процесу в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького» (протокол від 20.09.2019 р. № 3) і «Положенні про бально-накопичувальну систему оцінювання навчальних досягнень» (від 28.11.2017 р., протокол №7), що затверджені Вченою радою МДПУ імені Богдана Хмельницького.

Контроль за видами діяльності здобувачів вищої освіти здійснюється шляхом поточного оцінювання знань (усні відповіді, тестові завдання, перевірка практичних завдань, самостійної роботи), періодичного тестового контролю або контрольних робіт за матеріалами кожного блоку. За результатами суми балів поточного оцінювання та двох періодичних контрольних робіт (ПКР) виставляється підсумкова оцінка за національною, 100-бальною шкалами і ECTS.

За семестр з курсу дисципліни проводяться два періодичні контролю (ПКР), результати яких є складовою результатів контрольних точок першої (КТ1) і другої (КТ2). Результати контрольної точки (КТ) є сумою поточного (ПК) і періодичного контролю (ПКР): $КТ = ПК + ПКР$. Максимальна кількість балів за контрольну точку (КТ) складає **50 балів**. Максимальна кількість балів за періодичний контроль (ПКР) становить 60 % від максимальної кількості балів за контрольну точку (КТ), тобто **30 балів**. А 40 % балів, тобто решта балів контрольної точки, є бали за поточний контроль, а саме **20 балів**. Результати поточного контролю обчислюються як середньозважена оцінок (X_{cp}) за діяльність студента на практичних (семінарських) заняттях, що входять в число певної контрольної точки. Для трансферу середньозваженої оцінки (X_{cp}) в бали, що входять до 40 % балів контрольної точки (КТ), треба скористатися формулою: $ПК = (X_{cp}) * 20 / 5$.

Наприклад, якщо за поточний контроль (ПК) видів діяльності студента на всіх заняттях $X_{cp} = 4.1$ бали, які були до періодичного контролю (ПКР), то їх перерахування на 20 балів здійснюється так: $ПК = 4.1 * 20 / 5 = 4.1 * 4 = 16.4 // 16$ (балів). За періодичний контроль (ПКР) студентом отримано 30 балів. Тоді за контрольну точку (КТ) буде отримано $КТ = ПК + ПКР = 16 + 30 = 46$ (балів).

Студент має право на підвищення результату тільки одного періодичного контролю (ПКР) протягом двох тижнів після його складання у випадку отримання незадовільної оцінки.

9. Критерії оцінювання знань і вмінь студентів

Методи контролю результатів навчання	Максимальна кількість балів та вимоги до їх накопичення
Поточний контроль (відповідь на практичному занятті)	5 балів <i>5 балів</i> – Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань по даному питанню, критичний аналіз суті. Виклад фактів, ідей в логічній послідовності, аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання, Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження. Розв'язання практичного завдання правильне, супроводжується необхідним повним поясненням і обґрунтуванням, може бути допущена арифметична помилка, яка є наслідком неуважності, і не демонструє незнання математичних законів. Відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками <i>4 бала</i> – впевнено відтворює весь матеріал, але не послідовно, не логічно. Може пов'язати теоретичні та практичні питання дисципліни, вільно відповідає на стандартні запитання, володіє навичками виконання практичних завдань, розв'язання супроводжується неповним поясненням, порушено логічно правильний ланцюг міркувань, але відповідь правильна <i>3 бала</i> – засвоїв лише основний матеріал, але погано орієнтується в окремих положеннях, припускається помилок або неточностей у формулюваннях, порушує логіку та послідовність у викладенні програмного матеріалу та має складнощі при виконанні практичних завдань. Завдання

	розв'язане правильно, але пояснення неповне, пропущені логічні кроки, відсутня чітка відповідь 2 бала – не володіє знаннями щодо значної частини програмного матеріалу, припускається суттєвих помилок, з великими труднощами виконує практичну роботу, при розв'язанні зроблені помилкові теоретичні пояснення, наслідком яких є частковий розв'язок 1 бал – відсутня відповідь, розв'язання відсутнє.
Поточний контроль (реферат, есе, презентація)	В сумі 5 балів 1 бал – Відповідність змісту обраній темі 1 бал – Логічна структурованість матеріалу, ґрунтовність, повнота і критичність аналізу літератури з теми реферата 1 бал – Успішність виконання завдання, глибина аналізу зібраного фактичного матеріалу 1 бал – Літературне, технічне й естетичне оформлення роботи 1 бал – Публічний захист роботи
Поточний контроль (самостійні контрольні роботи)	5 балів Розподіл балів, як за відповідь на практичному занятті
Поточний контроль (підсумкове тестування)	5 балів 0,5 бала за кожну правильну відповідь на кожне з 10 тестових завдань
Періодичний контроль (ПМК)	30 балів 10 балів за кожне з 2 завдань (одне – теорія, одне – практика з методичним аналізом) та 10 тестових завдань – 10 балів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

10. Рекомендована література

Основна

1. Катренко Л.А, Кіт Ю.В., Пістун І.П. Охорона праці в галузі освіти. Навчальний посібник. 3-ге вид., перероб. і доповнене Суми: Видавництво «Університетська книга», 2009. 395 с.
2. Зеркалов Д.В. Охорона праці в галузі: Загальні вимоги. Навчальний посібник. Київ : Основа, 2011. 551с.

3. Кошель В.І., Сав'юк Г.П., Дзундза Б.С. Охорона праці в галузі освіти: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Івано-Франківськ: НАІР, 2013. 154 с.
4. Управління охороною праці: Навчальний посібник. Луцьк: 2012. 287 с.
5. Русаловський А. В. Правові та організаційні питання охорони праці: Навч. посіб. 4-те вид., допов. і перероб. Київ : Університет «Україна», 2009. 295 с.
6. Охорона праці: навч. посіб. / З.М. Яремко, С.В. Тимошук, О.І. Третяк, Р.М. Ковтун; за ред. проф. З.М. Яремка. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 374 с.
7. Катренко Л.А., Кіт Ю.В., Пістун І.П. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум: Навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2009. 540 с.
8. Охорона праці (практикум): Навч. посіб. / За заг. ред.. к.т.н., доц.. І. П. Пістуна. Львів: «Тріада плюс», 2011 436 с.
9. Основи охорони праці: Підручник. 2-ге видання / К. Н. Ткачук, М. О. Халімовський, В. В. Зацарний та ін. Київ : Основа, 2006 448 с.
10. Запорожець О. І., Протоєрейський О. С., Франчук Г. М., Боровик І. М. Основи охорони праці. Підручник. К. : Центр учбової літератури, 2009. 264 с.
11. Основи охорони праці : навч. посіб; за ред. проф. В. В. Березуцького. Харків : Факт, 2005. 480 с.
12. Жидецький В. Ц. Основи охорони праці. Підручник Львів: УАД, 2006 336 с.
13. Бедрій Я.І., Дещинський Ю.Л., Мурін О.С. Основи охорони праці: Навч. посібник. 3-тє вид. переробл. і доп. Львів: „Магнолія плюс”, 2004. 240 с.
14. Керб Л. П. Основи охорони праці: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 215 с.

Допоміжна

1. Охорона праці та промислова безпека: Навч. посіб. / К. Н. Ткачук, В. В. Зацарний, Р. В. Сабарно, С. Ф. Каштанов, Л. О. Мітюк, Л. Д. Третякова, К. К. Ткачук, А. В. Чадюк. За ред. К. Н. Ткачука і В. В. Зацарного. Київ, 2009.
2. Охорона праці (Законодавство. Організація роботи): Навч. посіб. / За заг. ред. к.т.н., доц. І. П. Пістуна. Львів: „Тріада плюс”, 2010. 648 с.
3. Серіков Я. О. Основи охорони праці: Навч. посіб. Харків: ХНАМГ. 2007. 227 с.
4. Гандзюк М. П., Желібо Є. П., Халімовський М. О. Основи охорони праці. Київ : Каравела, 2004. 408 с.
5. Лабораторний практикум з курсу „Основи охорони праці”/ В. В. Березуцький, Т. С. Бондаренко, Л. А. Васьковець та ін.; за ред. В. В. Березуцького. Харків : Факт, 2005. 348 с.
6. Сулла М.Б. Охрана труда: Учебное пособие для педагогических институтов. Москва : Просвещение, 1989. 272с.
7. Винокурова Л. Е., Васильчук М. В., Гаман М. В. Основи охорони праці. Київ : Вікторія, 2001.191 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://www.dnopr.kiev.ua> Офіційний сайт Держгірпромнагляду.
2. <http://www.mon.gov.ua> Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.
3. <http://www.mns.gov.ua> Офіційний сайт Міністерства надзвичайних ситуацій України.
4. <http://www.social.org.ua> Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
5. <http://portal.rada.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
6. <http://www.iacis.ru> - Официальный сайт Межпарламентской Ассамблеи государств–участников Содружества Независимых Государств (МПА СНГ).
7. <http://base.safework.ru/iloenc> Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ.
8. <http://base.safework.ru/safework> Библиотека безопасного труда МОТ.

9. <http://www.nau.ua> Інформаційно-пошукова правова система „Нормативні акти України (НАУ)”.
10. <http://www.budinfo.com.ua> Портал „Украина строительная: строительные компании Украины, строительные стандарты: ДБН ГОСТ ДСТУ”.